

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Haziran 2022, 5(1), 259-284

Geliş: 12.1.2022 | Kabul: 18.5.2022 | Yayın: 30.6.2022

DOI: 10.47951/mediad.1056852

Baha Tevfik Dergiciliğinde Kadın: Temsil Mi, Tasavvur Mu?*

Büşra T. DURMUŞ**

Öz

Türk basın tarihinin önemli bir ismi olan ve Batılılaşma akımı temsilcileri arasında yer alan Baha Tevfik, fikir, edebiyat ve mizah dergiciliğine yaptığı katkılarla tanınmaktadır. Toplumsal hayatta yaşanan dönüşüm ve kırımların takibi için basın tarihi araştırmalarının sosyal bilimlere açtığı yeni imkânlar ve geniş pencere çerçevesinde Baha Tevfik'in dergicilik anlayışı, 20. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı sosyal, siyasal ve kültürel hayatı ile alakalı sunduğu zengin veriyle dikkat çekmektedir. Dönem, kadın kimliğinde yaşanan bir dönüşümün kuvvetli sinyallerini vermesi sebebiyle de mercek altına alınmayı hak etmektedir. Bu bağlamda, özellikle II. Meşrutiyet'in ilanını takip eden ve sosyal dönüşümün hızlandığı yıllarda Baha Tevfik'in yayımına katkıda bulunduğu fikir dergisi olan Yirminci Asırda Zeka izleğinde, kadının görsel materyallerle temsili hakkındaki bu çalışma, dönemin kadın söylemine dair bulguları sunmayı hedeflemektedir. Göstergebilim yaklaşımı çalışmanın yöntemi olarak seçilmiştir. Bu bağlamda çalışmada derginin kapağında kullanılan görsel malzeme, Roland Barthes'ın düz ve yan anlam kavramlarına dayanılarak, kadın bedeni ve kimliğinin sunulma biçimine dair yorum yapma olanağına ulaşılmaya çalışılmıştır. Böylece kadını sembolize eden görsellerin, toplum gerçeklerini mi temsil etmekte, yoksa yeni bir kadın tasavvuru mu geliştirmekte olduğuna odaklanılmıştır. Neticede mezkur derginin kapak fotoğrafları aracılığıyla Batılı normlarda sunulan kadında, toplumsal gerçeklikle mütakabiliyetinin bulunmadığı, diğer taraftan teşhire varan bir görsel kullanımının gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Baha Tevfik, Dergicilik, Kadın, Göstergebilim

Women in Baha Tevfik Journalism: Is it Envisagement or Representation?

Abstract

Baha Tevfik who is an important name in the Turkish press history and takes part among Westernism movement of thought, known for contributions to the publishing of humor, literature and thought magazines. Within this scope, Baha Tevfik's journalism perspective put remarkable data forward about the cultural, political, and social life of the Ottoman State during the first half of the 20th century. This period that gives strong signals of the transformation of the women identity deserves to be examined closely. In this regard, this study aims to represent the findings of woman discourse in Baha Tevfik's thought magazine, Yirminci Asırda Zeka, by analyzing visual materials in the era corresponding to social change after the second Constitutional in Ottoman history. The semiological approach has been chosen as the methodology of the study. Accordingly, this study intends to explicate the presentment manner of women's bodies and identity on the covers of Yirminci Asırda Zekâ magazine in the context of Roland Barthes's denotation and connotation terms. Thus, it has focused on whether the images symbolizing women represent the realities of society or develop a new envisagement of women. Finally, it is found that there is no correlation between the women in Ottoman society and the presented on the covers of Yirminci Asırda Zekâ magazine, and bold visual usage of the display of woman body.

Keywords: Baha Tevfik, Journalism, Woman, Semiology

ATIF: Durmuş, Büşra T. (2022). Baha Tevfik dergiciliğinde kadın: Temsil mi, tasavvur mu? *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 5(1), s. 259-284.

* Çalışma, 29 Kasım 2021 tarihinde gerçekleşen Sakarya Üniversitesi İCOMS Uluslararası İletişim Bilimleri Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, busratosundurmus@gmail.com, orcid.org/0000-0001-5158-0058, İstanbul, Türkiye

Giriş

Cemil Meriç (2013), Baha Tevfik için “delalet ordusunun üçüncü gönüllüsü...” diyecek ve onu Batılılaşmanın önde gelen temsilcileri arasında sayacaktır. Zihin ve gönül dünyasını millî olan her değere kapattığı yönündeki yorumunun yanı sıra Meriç, onun maddecilik savunusuna da vurgu yapmıştır (2013, s. 136). Zira Baha Tevfik Osmanlı aydınları arasında materyalizm çıkarının bir nevi başlangıcı hükmündedir (Ülken, 1992, s. 233). Yine ahlak kurallarına karşı çıkma eğilimi olarak tanımlanabilecek, ahlaki kuralların insanı baskı altında tutup köleleştirdiğini kabul eden immoralizm (Cevizci, 1999, s. 26) savunuculuğu ile ilk fikrî hiciv yapan kişi olması (Ülken, 1992, s. 234) bakımından Baha Tevfik, özellikle II. Meşrutiyet sonrasında Türk düşünce hayatına vurduğu damga bakımından önemli ve etkili bir isimdir. Bahsi geçen dönem, Tarık Zafer Tunaya'nın “Hürriyet'in İlanı” dediği (1998, s. 15), Kanun-i Esasî'nin 23 Temmuz 1908'de yeniden yürürlüğe girmesiyle başlayan, hem siyasal hem de sosyal alanda önemli bir dönüm noktası hükmündeki II. Meşrutiyet sonrasıdır. Bu dönüm noktası aynı zamanda, öncesinde çeşitli denetleme mekanizmaları ile kontrol altında tutulan basın için bir patlama etkisi yaratmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından hemen önce 1907'de 16 basın organı bulunan İstanbul'da bu rakam, 1909 itibarıyla 213'e çıkmıştır (Koloğlu, 2010, s. 222). Her ne kadar bu sayı kısa süreli hayatta kalan gazete ve dergileri de kapsıyorsa da, yaşanan görece serbesti ortamı, Osmanlı basınına ciddi bir hareketlenme getirmiştir. Bu hareketlenme ile, ister modernleşme veya çağdaşlaşma, ister batılılaşma kavramıyla tanımlansın, Devletin bekâsını muhafaza amaçlı kurtuluş reçetelerinin fikrî cereyanlar çatısı altında geliştirilip, basın aracılığıyla kamuoyuna sunulduğu bir dönem teşekkül etmiştir (Tunaya, 1998, s. 58).

II. Meşrutiyet dönemi, kadın hareketlerinde yaşanan dönüşüm adına da dikkat çekicidir. Teorik anlamda 19. yüzyıla birlikte netleşen feminist hareketten etkilenen Osmanlı aydın kadınları, çağdaş feministler gibi, siyasal ve sosyal haklar konusunda talepkar olmuşlardır (Çakır, 2016, s. 59). Diğer taraftan başta Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük fikir cereyanları, diğer birçok meselenin yanı sıra, kadın konusuna da yoğun biçimde yer vermiş, karşılıklı tartışmalara ve atışmalara varan bir ortam geliştirmiştir. Bu süreçte kadının, Modernleşme paradigması için simgeleşmiş bir unsur haline geldiğini vurgulamak elzemdir. Zira kadının kamusal varlığı, giyim kuşamı, eğitimi çerçevesinde kimliğini konu eden aydınlar, basın aracılığıyla meseleye dair bir hayli yayın yapmıştır.

Bu bağlamda, Batıcı kanadın kadın üzerine söylemini, radikal Batıcılık savunusuyla dikkat çeken Baha Tevfik üzerinden değerlendirmek bu çalışmanın ana hedefidir. Dolayısıyla: “Baha Tevfik'in dergicilik anlayışında göstergeler aracılığıyla hangi kadın profili, nasıl sunulmaktadır?” ve “Baha Tevfik'in dergicilik anlayışı çerçevesinde kadın simgesi, Osmanlı toplum gerçekliğine dayanan bir temsile mi, yoksa idealize edilen bir kadının tasavvuruna mı işaret eder?” sorularına cevap bulmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın örneklemini, Baha Tevfik'in dergicilik anlayışını yansıtmaları bakımından elverişli bir yayın olan Yirminci Asırda Zekâ dergisinin yayınlanmış 16 sayısının tamamı oluşturmaktadır. Bu nüshaların kapak sayfaları, Barthes tarafından teorize edilen göstergebilim yöntemiyle analiz edilecek ve gösteren-gösterilen ile düz ve yan anlamlara odaklanılarak çalışma sorularına metinlerarasılık perspektifiyle cevap bulunmaya çalışılacaktır.

Baha Tevfik'in Dergicilik Anlayışı

Baha Tevfik, Türk basın tarihinde ismi muhakkak anılması gereken, Batıcı kanadı temsilen önemli yayınlara katkılarda bulunmuş bir aydındır. Onun dergicilik anlayışına dair bazı ayrıntılara girmeden önce, şahsiyeti ve Batıcı fikirleri ile alakalı kısa bir özet vermek faydalı olacaktır. Zira dönem aydınlarının, özellikle Batıcı kanadın hem geleneksel yapıya dahil olup hem de modern eğitim kurumlarından yetiştikleri bilinmektedir. Ancak Baha Tevfik, Ülken'in ifadesiyle tek cepheli dünya görüşüne sahip ilk aydındır, İslam kültürü ile de hiç bir ilişkisi yoktur (1992, s. 33). Bunda, 13

Nisan 1884 İzmir doğumlu olan Baha Tevfik'in (Bağcı, 1996, s. 15), İzmir'in kozmopolit ve görece serbest ortamında yetişmesinin etkisi olduğu da muhakkaktır.

Diğer taraftan İzmir Mülkî İdadisini bitirip İstanbul'da Mülkiye okuduğu (Bağcı, 1996, s. 15) ve bu okulun Batılılaşma paradigmasına katkıları (Mardin, 2008, s. 50) hatırlanırsa, fikir dünyasını şekillendiren unsurlar dah anlaşılır olacaktır. Aldığı Fransızca eğitim ve dile hakimiyeti ile Batılı kaynaklara yakın ilgi gösterdiği, materyalist felsefe temsilcisi isimlerin kitaplarını erken yaşlarda okuduğu, daha sonra Türkçe'ye kendisinin çevireceği Büchner'in Kraft und Stoff (Madde ve Kuvvet) isimli eserinden etkilendiği ve ateistik fikirlerini bu kitapla temellendirdiği (Bağcı, 1996, s. 17) ifade edilmektedir.

İzmir'de idadi öğrenciliği sırasında küçük tercüme yazılarıyla başlayan yazı hayatı (Bağcı, 1996, s. 19), Mülkiye mezuniyeti ardından İzmir'e dönüşüyle, İzmir gazetesinde devam eder (Uçman, 1991, s. 452). Yayıncı olarak basın hayatına girişi ise 20 Ağustos 1908'de babası Mehmed Tevfik Efendi sahipliğinde çıkan 11 Temmuz gazetesi ile olmuştur. "Zaman-ı İstibdatta Yazılmış Bir Lugat" başlıklı yazısı sebebiyle çok kısa sürede kapatılan gazetenin ardından yine hızla kapatılacak olan Ferdây-ı Temmuz'u Aralık 1908'de çıkarır (Bağcı, 1996, s. 21-23). Bu arada çeşitli gazetelere yazılar yollayacaktır.

Gazetecilik faaliyetlerine ivme kazandıran asıl hadise 31 Mart Vakıası ardından İstanbul'a taşınmasıdır. Burada başta Eşref, Resimli İstanbul, Musavver Hâle olmak üzere çeşitli dergilerde yazıları yayınlanacaktır (Bağcı, 1996, s. 25). Gazete ve dergilere tenkit ve tercümeler yollayan Baha Tevfik, arkadaşı Ahmet Nebil ile birlikte Teceddüd-ü İlmî ve Felsefî Kütüphanesi'ni kurup, çeşitli felsefi kitap tercümelerini yayınlamakla meşgul olurken (Ülken, 1992, s. 234) diğer taraftan Kütüphane çatısı altında Piyano isimli dergisini Ağustos 1910'da çıkarmaya başlamıştır (Akgün, 1988, s. 145). Toplamda on yedi sayı yayınlanan Piyano, Baha Tevfik'in felsefi görüşlerini materyalist düşünceye dayandırarak kamuoyuna sunduğu önemli yayınlarından biri olmuştur. Aynı tarihlerde mizah basını alanında Eşşek Kasım 1910'da yayına başlamış, dergi bu isimle kapanınca çeşitli farklı isimlerle yayına devam etmeye çabalamıştır (Bağcı, 1996, s. 25-28).

Diğer taraftan siyasi hayatı neredeyse hiç olmamış, İttihat ve Terakki ile de anlaşmamış, sivri dilli bir aydın karakter portresi çizmiştir. Bu döneminde Hüseyin Hilmi tarafından 1910'da kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurucu üyeleri arasında anılmış, hatta partinin teorisyeni olarak dahi adlandırılmıştır. Ancak Bağcı'nın (1996, s. 32) tespitine göre, kendisinin sosyalist içerikli yayını veya yazısı bulunmamakta, bilakis ferdiyetçi bir siyaset önerdiği görülmektedir.

Baha Tevfik, çalışmanın ana örneğini oluşturan ve hakkındaki tafsilatlı bilgiye bir sonraki bölümde yer verilecek olan Yirminci Asırda Zekâ dergisini Mart 1912'den Balkan Savaşlarına kadar çıkarmış, savaşın ardından meşhur Felsefe dergisini yayınlamıştır. Ülken'e (1992, s. 234) göre ilk felsefe dergisi hükmündeki ve tüm yazılarını bizzat Baha Tevfik'in yazdığı ifade edilen Felsefe, hem içerik bakımından hem de ilk sayısında yer alan açıklamalara bakıldığında felsefi içeriği ile dikkat çeken Yirminci Asırda Zekâ dergisinin devamı niteliğindedir (Durmuş, 2021, s. 260). Dolayısıyla Ülken'in iddiasının Felsefe'nin bu isimde yayınlanan ilk dergi oluşuna dayandığı düşünülebilir.

Yayınlarda materyalistik dünya görüşünü, immoralist ahlak anlayışını savunan, toplumsal meselelere din atfı yapmaksızın çözümler sunan bir isim olarak Baha Tevfik, henüz otuzlu yaşlarında iken hayata gözlerini yummuştur.

Yirminci Asırda Zekâ Dergisi

Yirminci Asırda Zekâ dergisi Ali Fuad sahib-i imtiyazında, Baha Tevfik başmuharrir ve mesul müdürlüğünde on altı sayı yayınlanmıştır. İç içe iki kapağı olan derginin dış kapak klişesinde "İlmî ve edebî, musavver risaledir" yazmakta olup, iç kapakta "Felsefî, ilmî, edebî her türlü terakki ve teceddütlerden bâhis, gençlerin yirminci asra layık içtimai ve siyâsî bir terbiye almalarına hâdim on beş günlük gazetedir" ifadeleri yer almıştır. Ocak 1911'de kapanan Piyano dergisi ardından, Mart

1912’de yayına başlamış, Balkan Savaşlarının patlak vermesi akabinde Ekim 1912’de yayın hayatını sonlandırmıştır.

Dergi, başta Baha Tevfik ve yakın arkadaşları Ahmet Nebil ile Ömer Seyfettin olmak üzere zengin bir yazar kadrosuyla çıkmıştır. İçerikte özellikle felsefe, tarih, edebiyat, siyaset, tenkit, din, sanat tarihi, coğrafya, sağlık, biyografiler, mizah, çocuk köşesi ve dönem yayınlarının tanıtımları dikkat çekmektedir.

Batıcı kanadın radikal temsilcilerinden Baha Tevfik’in, bu dergi ile materyalistik dünya görüşünü temsil eden Batılı yazarların eserlerine yer verdiği, metafiziği reddeden, materyalizmi ilmî olduğu gerekçesiyle yücelten bir söylem kullandığı dikkat çekmektedir (Akgün, 1988, s. 152). Dergi, Teceddüd-ü İlmî ve Felsefî Kütüphanesinin yayın organı hükmünde yayınlanmış, dolayısıyla yayınevi olarak çalışan Kütüphane’nin bastığı kitap tanıtımlarına da yer verilmiştir.

Dergi şekilsel bakımdan daha önce de ifade edildiği gibi iki kapaktan oluşmakta, kapaklarda iki ayrı kapak fotoğrafı kullanılmaktadır. Kapak klişesinde zikredilen şekliyle “musavver” yani resimli bir dergi olmanın hakkını verdiği, sayfa düzenlerinde, içerikle bağımlı veya bağımsız birçok görsel kullanımı gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu çalışma, kadın meselesi odağında gerçekleştirileceğinden, dergide kullanılan kadın görselleri hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Dergi, kadın konulu birçok fotoğraf veya çizime yer verilen, moda ve adab-ı muaşeret konulu metinler başta olmak üzere kadın figürünün kullanılan bir yayındır. Çalışmanın örneklemini olarak Yirminci Asırda Zekâ dergisinin seçilmiş olmasında bu özelliğinin de etkisi vardır. Diğer taraftan Baha Tevfik’in dergicilik anlayışını yansıtmaya konusundaki elverişliliği de bu seçimi desteklemektedir.

Yöntem

Göstergebilim, pozitivist olmayan yöntem anlayışlarıyla birlikte anılmakla birlikte, söylem çözümlemesi yöntemine kıyasla ve yapısalılık menşeli karakterine atıfla, pozitivist yöntemin de tamamen dışında değildir. Daha doğrusu, yapısalılık temellerinin pozitivist karakteri zamanla postyapısalcılığa yaklaşarak, pozitivistimden uzaklaşmıştır (Atabek ve Atabek, 2007, s. 65). Doğası gereği yorumsamacı bir yaklaşıma evrilmiştir.

Çağdaş göstergebilimin iki önemli temsilcisi Amerikalı Charles Sanders Peirce ve İsviçreli Ferdinand de Saussure’dür. Özellikle Saussure, dil dışı göstergeleri araştırarak bir bilimsel anlayışı hedefleyerek “sémiologie (göstergebilim)” terimini kullanmıştır (Rifat, 2009, s. 32). Genel tanımıyla “göstergeleri ve gösterge dizgelerini ele alan bir bilim dalı” (Atabek ve Atabek, 2007, s. 66) olan göstergebilim, göstergelerin özellikle toplum içindeki yaşam alanı hakkında araştırma yapabilmeye kapasitesine sahip bir bilim dalıdır (Rifat, 2009, s. 33).

Bu çalışmada faydalanacağımız göstergebilim yöntemi ise Barthes ile anılmaktadır. Fransız kültür kuramcısı Roland Barthes, 1960’larla birlikte, özellikle Bulgar asıllı Fransız Julia Kristeva’nın göstergebilim çalışmalarından etkilenerek yeni bir eşiği temsil etmiştir (Rifat, 2009, s. 61). Zira Kristeva’ya göre metin, bir taraftan tarihi görüp okurken, diğer taraftan da metin, tarihin bizzat içinde yer alır. Dolayısıyla “göstergeçözüm” veya “anlamçözüm” yöntemi, metinleri hem kendi içlerinde hem de tarihsel ve toplumsal bağlamda değerlendirir. Barthes, göstergebilim çalışmalarını “toplumsal söylembilim” kavramıyla temellendirerek ilk denemelerini gerçekleştirmiştir (Rifat, 2009, s. 60, 65).

Barthes (1979), göstergebilim ilkelerini dil ve söz; gösterilen ve gösteren; dizim ve dizge ile düzanlam ve yanlanam başlıkları altında kategorize etmiştir. Dolayısıyla teorik bakımdan göstergelerin bu ilkeler ışığında analiz edilmesini önclemiştir. Bu çalışmada da göstergeler, gösterilen ve gösteren anlamları ile yan ve düzanlamlarına odaklanılarak gerçekleştirilecektir.

İnsanların toplumsal hayatta iletişim amacıyla kullandıkları veya yarattıkları tüm işaret, dil ve sistemler göstergelerden oluşan dizgelerdir. Gösterge temelde bir gösteren ve gösterilenden

oluşurken, gösterenler anlatım, gösterilenler ise içerik düzlemini temsil eder (Barthes, 1979, s. 31). Gösterilen, göstergeyi kullananın ondan anladığı şeydir (Barthes, 1979, s. 35). Bağlantılı olarak yananlam, gösteren, gösterilen ve bunları bağlayan bağlamı kapsar. Diğer bir deyişle yananlam gösterenlerin, düzanlam gösteren ve gösterilenlerin bütünüdür (Barthes, 1979, s. 89). Dolayısıyla göstergebilimsel çözümleme öncelikle düzanlamlara odaklanarak gösterenleri ortaya koyması suretiyle, metnin yananlamlarını göz önüne alarak göstergenin imgeyle arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarabilir. Ayrıca metnin kültürel kodlarının tespiti ile imgelerin özel anlam yaratarak kültürel bilgiyi nasıl hareket ettirdiği tespit ederek, çözümlenen metne dair genellemelere ulaşabilir (Atabek ve Atabek, 2007, ss. 80-81).

Bu bağlamda, çalışmanın örnekleme olan Yirminci Asırda Zekâ dergisi kapak fotoğrafları, Seiler'in (2006) göstergebilim yöntemini iletişim alanına uygulamada kullanılmak üzere geliştirdiği yol gösterici sistematığına dayanılarak, öncelikle gösteren ve gösterilen ile düzanlamlardan oluşan dizimsel ilişkiler (syntagms) ve gösterge sisteminin analizi ile gerçekleştirilecektir. Akabinde, paradigmatik ilişkilerin (paradigms) tanımlandığı, bulguların kültürel kodlarına dair yorumlamının yapılacağı aşamaya geçilecek, tüm gösterge sistemi tablolaştırılarak ayrı ayrı sunulacaktır. Böylece bir genelleme imkanı olup olmadığı tespit edilecek ve çalışmanın ana sorusunun cevabına ulaşmaya çalışılacaktır.

Göstergebilimsel Analiz Bulguları

Yirminci Asırda Zekâ dergisinin iç ve dış kapaklarının göstergebilimsel çözümlemesi için toplam on altı sayının tamamı taranmış ve yalnızca kadın figürünün yer aldığı yirmi kapak incelenmiştir. Yirminci Asırda Zekâ'nın kapanması ardından devamı niteliğinde yayınlanan Zekâ dergisi örnekleme dahil edilmemiştir. Dergi nüshalarının web üzerinde yer alan veya fiziksel arşivler vasıtasıyla ulaşılan örneklerinde, nüshalarının tamamının her iki kapağına ulaşılmış ve araştırmada veri eksikliği oluşmamıştır. Böylelikle genelleme yapma olanağı da elde edilmiştir.

Yirminci Asırda Zekâ'nın 10. sayısı hariç diğer tüm nüshalarında, iç veya dış kapakta kadın figürünün yer aldığı tespit edilmiştir. Derginin ilk ve dış kapaklarının, dergi içeriğinden bağımsız biçimde seçildikleri, buna karşın, dergi iç kapaklarının zaman zaman dosya konuları ile bağlantılı göstergeler kullanılarak yayınlandığı tespit edilmiştir. Kapaklarda kullanılan kadın konulu göstergelerin iç kapakta yer alan dosya konusu fonksiyonunu çoğunlukla yerine getirmediği ise ayrı tespittir.

Buradan hareketle, öncelikle incelenen kapak görsellerinin teker teker gösterge sisteminin tespiti ve dizimsel ilişkiler neticesinde ortaya çıkan bulgularına ve paradigmatik yananlam vurgularının analizine geçilebilir.

1. Birinci sayı dış kapak görsel analizi

Resim 1. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
5 Mart 1328 tarihli 1. sayı dış kapak fotoğrafı

Derginin 1. nüshasının dış kapağında yer verilen görsel, göstergebilimsel anlamda çok boyutlu bir analizi mümkün kılmaktadır. “Yirminci asırda zarafet. Bu resim zarif ediblerimizden İzzet Melih Bey tarafından İllüstrasyon gazetesine gönderilen vesikalar üzerine tertib olunmuş latif bir tablodur. Kıymetine mebni (kısmen olsun) kari’lerimize takdim ediyoruz.” alt yazısıyla verilen görsel, üçü ön planda, ikisi arka planda olacak şekilde resmedilmiş kadınları göstermektedir. Ön planda resmedilen kadınların dönem bağlamında Batılı kıyafetleri ve şapkalarıyla çağdaşlığı temsil ettikleri, “yirminci asırda zarafet” vurgusuyla kuvvetlendirilmiş, görselin gösterileni, çağdaş ve neşeli kadın olarak tespit edilmiştir.

Göstergede yananlamsal bakımdan çarşafli ve peçeli kadınlar arkada, geri planda konumlandırılmış, çağdaşlığa zıt bir temsil olarak yerleştirilmiştir. Söylemsel açıdan, kılık kıyafetçe birbirlerinden farklı iki kadın profilinin derginin yayıncısı Batılı aydınlarının zihinsel kabullerinin yansıması olarak konumlandırıldığı tespiti yapılmıştır. Özellikle paradigmatik karşıtlık ilişkisinin kadın figürlerinin hem konumlandırılması, hem de fiziksel görünümündeki farklılıklara vurgu bağlamında ortaya konduğu ifade edilebilir.

Tablo 1. 1. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Kadın figürleri resmedilmiş bir resim	Beş kadının resmedildiği bir tablo	Beş kadının resmedildiği bir tablo	Üç modern giyimli kadının ön plana yerleştirildiği, iki geleneksel kadının arka planda görüldüğü, medeniyet-terakki-neşe vurgusu.

2. Birinci sayı iç kapak görsel analizi

Resim 2. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
5 Mart 1328 tarihli 1. sayı iç kapak fotoğrafı

“Fransa başvekilinin zevcesi ve meşhur edibe madam Raymond Poincare” alt yazısıyla derginin 1. nüshasında iç kapak görseli olarak kullanılan fotoğraf, Batılı bir siyasetçinin eşi olan yazar kadını göstermektedir. Fotoğrafın gösterileninin Batılı, zarif, modern kadın olduğu, diğer taraftan zihinlerdeki Şarklı-Garplı zıtlığını tesis ettiği görülmektedir. Batılı kadının yazarlığına vurgu medeniyet bağlamında ele alınmış, aydın kadın kimliği sembolize edilmiştir.

Tablo 2. 1. sayı iç kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Yabancı diplomat eşi fotoğrafı	Poz vermiş bir kadın	Poz vermiş bir kadın	Medeni-Batılı-aydın kadın

3. İkinci sayı dış kapak görsel analizi

Resim 3. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
18 Mart 1328 tarihli 2. sayı dış kapak fotoğrafı

Derginin 2. sayısının dış kapağında yer alan göstergede ise yine Batılı giyimi ile dikkat çeken bir kadın yer almaktadır. Fotoğrafın gösterenlerinde ayakta duran bir kadın, berjer koltuğa tutunarak uzun tuvaletiyle poz vermiştir. “Zarif bir tuvalet. Bu günlerde Paris’te büyük bir şöhret

kazanan Matmazel Eyuvannima” alt yazısıyla sunulan göstergenin gösterileni, Batılı artist kadın ve onun şık kabul edilen giyimi ile tesis edilen yananlamdır. Osmanlı kadın giyim alışkanlıklarında kamusal alanda henüz yer almayan başlıklar ve giyim tercihi şıklık ve zarafet kelimeleriyle tanımlanmıştır.

Tablo 3. 2. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Artist kadın fotoğrafı	Ayakta poz vermiş bir kadın	Ayakta poz vermiş bir kadın	Batılı ve medeni giyimli, zarif, artist kadın

4. Üçüncü sayı dış kapak görsel analizi

Resim 4. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
2 Nisan 1328 tarihli 3. sayı dış kapak görseli

Derginin 3. nüshasında dış kapak için yine bir kadın görseli kullanılmıştır. Şapkalı, genç bir kadının gösteren olarak tespit edildiği görselde, “Tablo: Bir sima-yı masum” alt yazısı yer almış, kadının masumiyeti temsil ettiği vurgusu göstergenin gösterileni ve dolayısıyla yananlamı olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kabulleri bakımından kadını masumiyetle bağdaştıran bir inşa söz konusudur.

Tablo 4. 3. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
“Tablo: Bir sima-yı masum” alt yazılı tablo	Şapkalı genç kadın	Şapkalı genç kadın	Masumiyet

5. Beşinci sayı dış kapak görsel analizi

Resim 5. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
12 Nisan 1328 tarihli 4. sayı dış kapak görseli

Derginin 4. sayısının dış kapağı için tercih edilen görselde, dekolte kıyafet giymiş, saç aksesuarı ile poz veren bir kadın göstereni yer almaktadır. “Tablo: alem-i maneviyyenin saha-i maddiyatta tecellisi” alt yazısıyla ulviyet parantezi açılarak sunulan göstergenin gösterileni, kadını cinselliği üzerinden yorumlayan, giyimi ve kollarını kaldırarak verdiği pozla bu vurguyu kuvvetlendiren yananlamıdır. Böylece kadının cazibesi ve cinsel kimliği toplumsal kabule, basın aracılığıyla yeni bir inşa olarak sunulmuştur. Zira Türk basın tarihinde kadın figürünün cinsel çağrışımlı kullanımı dönem itibariyle yaygın bir tutum olmamakla birlikte, fikir cereyanları arasında bir tartışma meselesi de değildir.

Tablo 5. 4. sayı dış kapak göstergesinin göstergibilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
“Tablo: alem-i maneviyyenin saha-i maddiyatta tecellisi” alt yazılı tablo	Kollarını kaldırarak poz vermiş kadın	Kollarını kaldırarak poz vermiş kadın	Ulviyet atfedilen cinsel kimliği ön planda, şuh kadın.

6. Beşinci sayı dış kapak görsel analizi

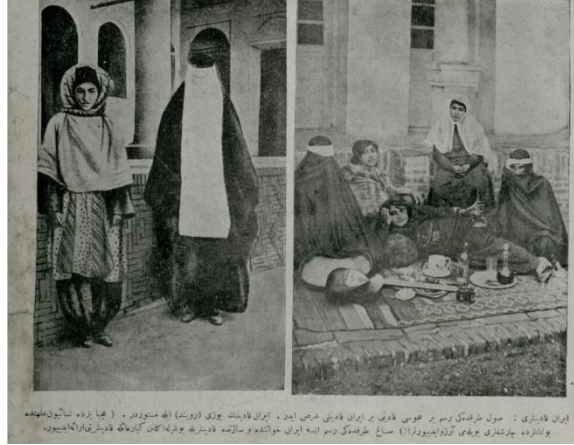
Resim 6. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
30 Nisan 1328 tarihli 5. sayı dış kapak görseli

Miladi takvime göre 13 Mayıs 1912 tarihli 5. nüshanın dış kapak görseli olarak kullanılan görsel, meşhur “Judith” tablosudur. Gösterge, birçok ünlü ressam tarafından resmedilen hikayenin kahramanı olan, bir Yahudi kadının portresidir. Gösterge, Yahudilere eziyet eden Asur kralının generali olan Halofernes’i öldürerek Yahudi halkını kurtaran, bunun için günah işlemekten çekinmeyen dindar kadının hikayesini temsil eden tablodur. Elinde bir kılıçla ön planda yer alan kadınla, onun arkasında konumlandırılmış ikinci bir kadın göstereni, yananlamsal bakımdan, hikayenin arka planında yer alan milletini kurtaran kadını sunmaktadır. “Tablo: Judith. Baht-ı Nasırın başını kesen Yahudi kız” alt yazısıyla verilen gösterge, cesur, dindar kadın söylemini sunmaktadır. Dönem metinlerinde Batıcı aydınların dahi dine atıfta bulunarak kadın meselesine vurguları hatırlandığında¹ (Kurnaz, 1991, s. 68) kadını milletin kurtarıcısı sembolizasyonu üzerinden ele alan görselde dindar kadına medenileşme bağlamında biçilen role atıftan bahsetmek yanlış olmayacaktır.

Tablo 6. 5. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
“Tablo: Judith. Baht-ı Nasırın başını kesen Yahudi kız” alt yazılı Judith Tablosu	Biri kılıç tutan iki kadın	Biri kılıç tutan iki kadın	Cesaret. Kurtarıcı dindar kadın.

7. Altıncı sayı iç kapak görsel analizi

Resim 7. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
30 Nisan 1328 tarihli 6. sayı iç kapak görseli

Derginin 6. sayısının iç kapak fotoğrafının, derginin dosya konusuyla bağlantılı olarak iç kapağa yerleştirilmiş olduğu tespit edilmiştir. Derginin içinde, İranlı kadınlarla alakalı dosyada da aynı görsellerin kullanıldığı görülmüştür. Peçeli ve çarşafly İranlı kadın ile yüzü açık geleneksel kıyafetlerle poz veren kadının yer aldığı sol taraftaki görsel ve beş İranlı kadının eğlence sofrasına atıfla resmedilen görsel kapakta yan yana verilmiştir. Sağ taraftaki göstergede, yer sofrasında oturan kadınların önünde saz resmedilmiş, bir kadın yatar pozisyonda uzanır halde yerleştirilmiştir. Alt yazıda “İran kadınları: Sol taraftaki resim bir Mecûsî kadını bir İran kadını arz eder. İran kadınının yüzü rûbend ile mesturdur. (Acaba bizde nisâiyyûn aleyhinde bulunanlar da çarşafly böyle mi arzu ediyorlar?!) Sağ taraftaki resim ise İran havânende ve sâzende kadınlarıyla, bunlarla eğlenen kibar aile kadınlarını irâe ediyor.” ifadeleri yer almaktadır. Böylece görselde yananlamsal bakımdan peçe eleştirisi görselde söz konusudur. Kadının giyim kuşamının, kimlik tesisindeki ve medeniyet tasavvurundaki yerinin dönem tartışmalarında (Kurnaz, 1991, ss. 66-67) ön sırada yer aldığı bu alt yazı ve göstergeyle de teyit olunmaktadır. Diğer taraftan keyfine düşkün Şarklı kadın vurgusu diğer bir gösterilen olarak tespit edilmiştir.

Tablo 7. 6. sayı iç kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
İranlı kadınlar	Peçeli ve yüzü açık kadınlar	Günlük hayat içinde İranlı kadınlar	Şarklı, siyah çarşafly, peçeli kadınlar.
Saz	Saz	Eğlence için kullanılan saz	Şarklı insanın zevk ve sefa düşkünlüğü
Yerde oturan kadınlar	Serilmiş halı üzerinde oturan kadınlar	Günlük hayatta kadınların toplandığı bir an.	Şarklı yaşam koşullarında yerde ve minderlerde oturma alışkanlığı.

8. Yedinci sayı dış kapak görsel analizi

Resim 8. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
28 Mayıs 1328 tarihli 7. sayı dış kapak görseli

Derginin 7. nüshası da dış kapakta bir kadın portresiyle yayınlanmıştır. Gösteren olarak omuzları açık, yapılı saçlarıyla bir kadın göstereninin yer aldığı gösterge, “Bir eday-ı hüznün” alt yazısıyla verilmiştir. Göstergede, hüznün, güzellik gibi vasıfların kadınlara atfedildiği bir yananlam tespit edilmiştir.

Tablo 8. 7. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Bir kadın portresi	Yandan poz vermiş bir kadın portresi	Yandan poz vermiş bir kadın portresi	Güzellik vurgusuyla hüznün atfı

9. Yedinci sayı iç kapak görsel analizi

Resim 9. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
28 Mayıs 1328 tarihli 7. sayı iç kapak görseli

Yedinci nüshanın iç kapak görselinde kadın ve erkeklerin birlikte yer aldığı bir görsel tercih edilmiştir. “Fransa’nın kabine reisi Mösyö Joseph Kayu’nun Suriye seyahati resimlerinden.” alt yazısıyla verilen göstergede, feslerinden anlaşılacağı üzere Osmanlı tabiiyetine mensup kişilerle, kadın ve erkeklerden oluşan misafir grubunun yer aldığı görülmektedir. Kişilerin tanıtıldığı bilgi alt yazısında Hristiyan din adamlarının da ziyaret esnasında fotoğrafta oldukları görülmektedir. Göstergenin gösterilenleri arasında, kadın ve erkeklerin kamusal alanda birlikte oturdukları ayrıntısı yer almaktadır. Dönem bağlamında Osmanlı kamusal alanlarında kadın ve erkeğin birlikte oturma adetleri olmadığı ve toplu taşımada kadın-erkek birlikte oturma tecrübesinin dahi 1924 yılında ilk defa İstanbul Valiliği genelgesiyle serbest kılındığı (Caporal, 2000, s. 19) hatırlandığında göstergenin önemli bir yan anlam taşıdığı ifade edilebilir. Bu bağlamda söylemin Baha Tevfik’in dergicilik anlayışında yer verilen bir mesele olduğu bilinmektedir.²

Tablo 9. 7. sayı iç kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Fransa kabine reisi Suriye gezisi fotoğrafı	Bir salonda oturan kadın ve erkekler	Bir salonda oturan kadın ve erkekler	Haremlik selamlık uygulanmamış bir kamusal alan.
Fransız kabine reisinin beraberindeki kadınlar	Batılı kıyafetlerle oturan kadınlar	Batılı kıyafetlerle oturan kadınlar	Batılı, medeni, diplomat eşi kadınlar.

10. Sekizinci sayı dış kapak görsel analizi

Resim 10. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
28 Mayıs 1328 tarihli 8. sayı dış kapak görseli

Derginin 8. nüsha dış kapak görselinde yer alan gösterge, mücevherlerle süslenmiş kıyafet giyen bir kadını göstermektedir. “Tablo: Bir Asuri tuvaleti” alt yazısıyla sunulan göstergede, kolunu kaldırarak poz vermiş bir kadın cinsel kimliğini vurgulayan yan anlamla sunulmuştur.

Tablo 10. 8. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
“Tablo: Bir Asuri tuvaleti” alt yazılı fotoğraf	Sol kolunu başının arkasına kaldırarak poz veren bir kadın	Şatafatlı bir kıyafetle poz veren kadın.	Cinsel kimliği ön planda, şuh kadın

11. Sekizinci sayı iç kapak görsel analizi**Resim 11.** Yirminci Asırda Zekâ dergisi 28 Mayıs 1328 tarihli 8. sayı iç kapak görseli

Aynı sayının iç kapak görselinde ise tiyatro sahnesinden bir kesiti yansıtan fotoğraf yer almıştır. Gösteren olarak bir erkek oyuncu ile sekiz kadın oyuncu, Şarklı kıyafetlerle poz vermiştir. Fotoğrafın gösterilenlerinin ise, oryantalist tablolarla karşılaşılan harem tasviri ve cariyelerden oluştuğu ifade edilebilir. “Paris’te Şark usulü eğlence. Aynar Düşarbiyan kendi salonunda refikaları kontes ve markizlerle beraber meşhur binbir gece hikayelerinden birini temsil ediyor.” alt yazısı, fotoğrafın Şarkın eğlence düşkünlüğü yananlamına vurgu yaptığını göstermektedir.

Tablo 11. 8. sayı iç kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Tiyatro sahnesi	Tiyatrocu kadınlar ve bir erkek oyuncu	Bir tiyatro sahnesinden kesit	Oryantalist yaklaşımla harem olgusuna atf
Erkek oyuncu	Kostüm giymiş bir erkek tiyatro oyuncusu	Kostüm giymiş bir erkek tiyatro oyuncu	Doğulu erkek
Kadın oyuncular	Kostüm giymiş tiyatro oyuncusu kadınlar	Kostüm giymiş tiyatro oyuncusu kadınlar	Harem ve cariyeler

12. Dokuzuncu sayı dış kapak görsel analizi

Resim 12. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
25 Haziran 1328 tarihli 9. sayı dış kapak görseli

Derginin dokuzuncu nüsha dış kapağında “Masumane bir tebessüm” alt yazısıyla bir kız çocuğunun profil resmine yer verilmiştir. Saçında büyük kurdelesıyla, küçük bir kız çocuğu göstereniyle sunuln bu göstergede, masumiyet temsili olarak özellikle bir kız çocuğu tercih edilmiştir. Burada masumiyet sıfatı dışil cinsiyete atfedilen bir özellik olarak vurgulanmış, kadın cinsinin kimlik inşasına katkı sağlayan bir yananlam üretilmiştir.

Tablo 12. 9. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
“Masumane bir tebessüm” alt yazılı tablo	Küçük bir kız çocuğu	Gülümseyen omuzları açık küçük bir kız	Masumiyet

13. On birinci sayı dış kapak görsel analizi

Resim 13. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
23 Temmuz 1328 tarihli 11. sayı dış kapak görseli

Derginin 11. nüsha dış kapak görseli olarak genç bir kızın profilden resmedilmiş bir fotoğrafına yer verilmiştir. “Pek genç yaşında iştiâr eden aktrist Leydi Shou” alt yazısıyla sunulan

gösterge, artistliği vurgulanan Batılı kadın imgesi gösterilenine sahiptir. Dönemin şartlarında kadınların görsel sanatlarda yer almalarının henüz mümkün olmadığı, ancak 1920'lerde sancılı bir süreçle Müslüman Türk kadınının sahneye çıkabildiği hatırlandığında (Kurnaz, 1991, s. 97), yananlam bakımından söylem, modernleşme bağlamında kadının kamusal alandaki varlığı öncelikli olmakla beraber, görsel sanatlar alanında görülmesine duyulan ihtiyaç, özlem ve övgüyü içermektedir.

Tablo 13. 11. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
“Pek genç yaşında iştiâr eden aktrist Leydi Shou” alt yazılı tablo	Yan poz vermiş bir genç kadın	Yan poz vermiş bir genç kadın	Güzelliğinin yanı sıra genç yaşta meşhur olmuş Batılı genç bir kadın

14. On ikinci sayı dış kapak görsel analizi

Resim 14. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
6 Ağustos 1328 tarihli 12. sayı dış kapak görseli

Derginin 12. nüshasının dış kapak görselinde yer alan gösterge, bir kadın ve bir erkek göstereni ile ve “Bir buse şefkat. ‘Gözlerinden öperim’ tabiri Türkçemizin beliğ bir ifade-i şefkatidir.” alt yazısıyla yer almaktadır. Göstergenin gösterilenleri ise bir kadını gözünden öpen erkek sembolizasyonu, erkeğin kadına gösterdiği şefkate yoğunlaşmaktadır. Kadın-erkek ilişkilerinde cinslere biçilen rollere dair işaretler taşınması bakımından zihinsel bir inşayı temsil etmektedir.

Tablo 14. 12. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
“Bir buse şefkat. ‘Gözlerinden öperim’ tabiri Türkçemizin beliğ bir ifade-i şefkatidir.” alt yazılı bir fotoğraf	Bir erkek ve bir kadın	Bir erkek bir kadının gözünden öpmekte	‘Gözlerinden öperim’ tabirinin erkeğin kadına şefkati bağlamında verilmesi

15. On üçüncü sayı dış kapak görsel analizi

Resim 15. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
20 Ağustos 1328 tarihli 13. sayı dış kapak görseli

2 Eylül 1912 tarihli on üçüncü nüshanın dış kapak görseli olarak kullanılan kadın fotoğrafı, geleneksel kıyafetler içinde poz veren bir kadın göstereninden oluşmaktadır. Gösterenin alt yazısında yer alan “Şarka dair rakslarıyla temeyyüz etmiş bir artist Matmazel Julietta (Varyete tiyatrosunda icray-ı sanat etmektedir.)” ifadeleriyle, görselde sanat icra eden bir kadına vurgu yapılmıştır.

Tablo 15. 13. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Dansçı kadın fotoğrafı	Poz vermiş bir kadın	Kostüm giyerek poz vermiş bir dansçı	Şarklı kadına gönderme ve görsel sanat icra eden bir kadın sunumu

16. On üçüncü sayı iç kapak görsel analizi

Resim 16. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
13. sayı iç kapak görseli

Derginin 13. nüsha iç kapak görselinde sırt dekolteli elbisesiyle arkadan resmedilmiş bir kadın göstereni yer almaktadır. Gösterge “Piyanonun önünde” alt yazısıyla kapağa yerleştirilmiş, piyano çalmakta olan kadın gösterileniyle bütünleşmiştir. Piyano enstrümanının başlı başına Batı medeniyeti bağlamında Osmanlı modernleşmesine katıldığı göz önünde bulundurulacak olursa, kadın ve piyano ikilisinin modernleşme paradigmasına gönderme yapan yananlamından bahsetmek hatalı olmayacaktır.

Tablo 16. 13. sayı iç kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Bir kadın fotoğrafı	Yandan poz vermiş, sırtı açık kıyafet giymiş bir kadın	Yandan poz vermiş, sırtı açık kıyafet giymiş bir kadın	Piyano çalan, Batılı kıyafetli bir kadın

17. On dördüncü sayı dış kapak görsel analizi

Resim 17. Yirminci Asırda Zekâ dergisi
2 Eylül 1328 tarihli 14. sayı dış kapak görseli

Derginin on dördüncü nüshasının dış kapak görselinde yer alan kadın portresi, “Bu günlerde Paris sahnelerinde büyük bir şöhret kazanan Rus Aktristlerinden Matmazel Napyor Koska.” alt yazısıyla verilmiştir. Profilden çekilmiş bir kadın portresi göstereniyle fotoğraf, gizemli, Batılı, görsel sanatlarla uğraşan modern kadın gösterilenlerden oluşmaktadır. Elbette daha önce de ifade edildiği gibi dönem şartlarında Osmanlı toplumunda kadınların icra etmedikleri bir meslek olan görsel sanatlar hakkında bir görsel ancak Batılı unsurlar içeren gösterenlerden oluşmaktadır.

Tablo 17. 14. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Artist Rus kadın	Profilden çekilmiş bir kadın portresi	Profilden çekilmiş bir kadın portresi	Gizemli, Batı normlarında giyinmiş bir kadın

18. On beşinci sayı dış kapak görsel analizi:

Resim 18. Yirminci Asırda Zekâ dergisi

17 Eylül 1328 tarihli 15. sayı dış kapak görseli

Yirminci Asırda Zekâ dergisinin on beşinci nüsha dış kapağında yer alan kadın portresi, “Tablo: Nafiz nazarlar” alt yazısıyla yayınlanmış bir fotoğraftır. Doğrudan kadraja bakan bir kadın göstereniyle gösterge, kadını, kimlik özelliklerinden biri olan “delici bakışların” sahibi olarak sunmaktadır. Cinsel kimliği ile ön planda olan kadın, cazibesine vurgu yapan yanlanamlarla sunulmuştur.

Tablo 18. 15. sayı dış kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
“Tablo: Nafiz nazarlar” alt yazılı bir fotoğraf	Bir kadın portresi	Kadraja bakan bir kadın	Delici bakışlarla, cinsiyetine atfedilen, cazibesi ön planda bir kadın

19. On beşinci sayı iç kapak görsel analizi

Resim 19. Yirminci Asırda Zekâ dergisi

17 Eylül 1328 tarihli 15. sayı iç kapak görseli

Derginin on beşinci nüsha iç kapağında yer alan fotoğraf, dansçı bir kadının çeşitli pozlarından oluşan kolajdır. Görsel, çalışmanın kadın bedeninin çıplaklıkla sergilenmesine mesafeli duruşu sebebiyle sansürlenmiş, buzlanarak kullanılmıştır. Ancak kolaj dergi kapağında sansürsüz

yer almış, gösteren olarak çıplak dansçı kadın “Bir hüsnün safahat-ı muhtelifesi” alt yazısıyla verilmiştir. Kadının cinsel kimliği ön planda sergilenen bu göstergede gösterilen, bir meta olarak kadındır.

Diğer taraftan derginin altıncı nüshası 85. sayfasında yer alan yarı çıplak “Margret” tablosu, on dördüncü nüshanın 248. sayfasında yer alan yarı çıplak korse reklamı ve yukarıda analizi yapılan kolajla Baha Tevfik, Türk basın tarihinde çıplak kadın resmi yayınlayan ilk isim olmuştur. Bu özelliğiyle de Baha Tevfik’in dergicilik anlayışı, kadın çıplaklığını kamuoyuna sansürsüz sunması, kadın kimliğinin toplumsal inşasında oynadığı rol bakımından ayrıca dikkat çekicidir. Berktaş (2004, s. 13) II. Meşrutiyet sonrası süreçte özellikle Batıcı aydınların dinsel ve bunun da ötesinde cinsel baskılanmışlıktan duydukları rahatsızlığı ifade edecek söylemler geliştirdiklerini ifade etmektedir. Dönem karakteristiği ve toplumsal gerçekliğinden uzak, yeni bir kadın kimliği inşası bağlamında okunabilecek bu tavır Baha Tevfik’in dergicilik anlayışı bakımından dikkat çekici boyuttur. Bu bakımdan Batıcılık anlayışı dönemin diğer aydınlarından farklı olacak şekilde tek yönlü gelişen (Ülken, 1992, s. 33) ve din vurgusu yapmaksızın toplumsal meseleleri Batılı anlayışla yorumlayan bir isim olması Baha Tevfik’in dergilerinde yayınladığı görsel tercihleri de etkilemiş görünmektedir. Bu bağlamda Cemil Meriç’in “delalet ordusu” mensupluğu ve “sahte nihilistlik” ithamında bulunduğu Baha Tevfik’in, aile ve evlilik kurumunun karşısında duruş sergilemesi hakkındaki eleştirileri (Meriç, 2013, s. 136) hatırlanmalıdır. Zira gerçekten Baha Tevfik, yayınları vasıtasıyla çizdiği kadın profilinde, geleneksel kabulde yer alan anne, eş formuna yer vermez (Durmuş, 2021, ss. 264-266). Ürettiği söylemdeki kadın, ekseriyetle Batılı formdadır.

Tablo 19. 15. sayı iç kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
“Bir hüsnün safahat-ı muhtelifesi” alt yazılı kolaj	Çıplak bir dansçı	Çıplak bir dansçının figürlerinden oluşan bir kolaj	Kadının çıplaklık ve cinselliğine vurgu.

20. On altıncı sayı iç kapak görsel analizi

Resim 20. Yirminci Asırda Zekâ dergisi

1 Teşrin-i evvel 1328 tarihli 16. sayı iç kapak görseli

Derginin son sayısının iç kapağında yer alan çalışmanın son göstergesi ise bir diğer dansçı kolajıdır. Özel kıyafetle dans eden bir kadın göstereniyle bu gösterge, oryantalist kabulleri destekleyen Şarklı kadın vurgusu gösterileniyle sunulmuştur. “Matmazel Sahariceli: Tesmiye ettiği şark danslarını icra ederken.” alt yazısıyla, kolajla birlikte sunulan Doğu vurgusu netleşmektedir. Cumhuriyet döneminde artarak devam eden ve sathî Batılılaşma olarak nitelendirilebilecek söylemde dansa ve dansçıya verilen özel önem (Altındal, 1985, s. 151) II. Meşrutiyetle birlikte başlamış bir yönelim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 20. 16. sayı iç kapak göstergesinin göstergebilimsel analizi

Gösteren	Gösterilen	Düzanlam	Yananlam
Dansçı kolajı	Oryantal dans kıyafetli kadın	Oryantal dans kıyafetli kadının çeşitli pozların-dan oluşan kolaj	Şarklı kadın vurgusunda oryantalist kabullere onay.

Sonuç ve Değerlendirme

II. Meşrutiyet ile başlayan yeni siyasal düzenin bir uzantısı olması hedeflenen toplumsal değişim, dönem aydınlarının birincil meselesi haline gelmiştir. Zira beklenen siyasal değişim yeterli değildir ve Devletin kurtuluşu, fikir cereyanlarının sundukları farklı reçetelerle bu dönüşüme bağlıdır. Toplumsal dönüşümün en görünür unsuru olan kadın ve kimliği ise bu reçetelerde öncelikli yere sahip olmuştur.

Dönemin fikir cereyanlarından Batıcılık ve savunucusu aydınların kadın meselesindeki fikirlerini serdettikleri en önemli araç, elbette dönem basınıdır. Aydınlar kamuoyunu yayınladıkları gazete ve dergiler aracılığıyla bilgilendirmiş, zaman zaman bir okul gibi çalışmışlardır. Batı'dan yapılan edebi, felsefi başta olmak üzere birçok aktarım bu yayınlar vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Baha Tevfik'in bu bağlamda üstlendiği rol, Batıcı fikirlerin radikal sunumu bakımından dikkat çekicidir. Zira Baha Tevfik, din ile bağların kopuşunu temsil eden materyalist dünya görüşü savunusu ve bu görüşün kamuoyuna aktarımı bakımından özel bir yerdedir.

Tevfik otuzlu yaşlarında, genç bir çağda gerçekleşen ölümüne rağmen, yayıncılık alanında ciddi faaliyetler göstermiş ve Batıcılık akımının önemli temsilcileri arasında üst sıralarda yer almıştır. *Piyano, Düşünüyorum, Eşref, Felsefe, Yirminci Asırda Zekâ, Zekâ* gibi dergiler, doğrudan kendi yönetiminde yayınladığı ve Batıcı görüşlerini aktardığı neşriyattır. Kuruculuğunu üstlendiği Teceddüd-ü İlmî ve Felsefî Kütüphanesi, sadece Baha Tevfik'in çıkartmış olduğu dergileri değil, tercüme ve telif birçok eseri de Türkçe'ye kazandıran bir yayınevi hükmündedir.

Dönem basınında önemli bir mesele olan kadın konusunun nasıl ele alındığını görmek noktasından hareketle Baha Tevfik'in dergicilik anlayışında kadın temasının takibi Batıcı aydınların radikal kanadının fikir dünyasında yer alan kadın imgesini tespiti mümkün kılması bakımından tercih edilmiştir. Bu yüzden çalışma örneklemini *Yirminci Asırda Zekâ* dergisinin tamamı olan on altı sayıyı kapsamıştır. Çalışmanın yöntemi ise Barthes'in göstergebilim metodudur. Yöntem göstergeler üzerinden analiz yapma, gösterge sisteminin dizimsel ilişkiler ve paradigmatik yananlam vurgularına odaklanma şansı veren yapısı sebebiyle seçilmiştir. *Yirminci Asırda Zekâ* dergisinin on altı sayının iç ve dış kapaklarında yer alan otuz iki görselin kadın konulu olan yirmisi analiz edilmiştir.

Gösteregelerin düz ve yananlamlarına odaklanılarak gerçekleştirilen analizin genel sonuçlarına bakıldığında, görsellerin Batılı bağlama uygun düşen bir kadın kimliği sunduğu tespit edilmiştir. Derginin birinci nüshasının dış kapağında yer alan görsel dışında Osmanlı toplumsal yapısında yer alan, Müslüman Osmanlı kadınına yer verilmediği tespit edilmiş, on altıncı nüshanın iç kapağındaki İranlı kadın görselleri dışında Doğulu bir kadın göstergesine rastlanılmamıştır. Derginin bahsi geçen iki kapak fotoğrafı dışında tamamında Batılı kadını temsil eden bir gösterge sisteminin tercih edildiği, zaman zaman paradigmatik zıtlık unsurları içeren gösteregelerin tercih edildiği görülmüştür.

Analizi gerçekleştirilen görsellerin büyük bir çoğunluğunda, kadının cinsel kimliğine atıfta bulunan gösteregeler kullanıldığı, bu bağlamda bir söylemin fikir dergisi kategorisinde ele alınabilecek *Yirminci Asırda Zekâ* dergisine kapak olarak tercih edilmiş olduğu tespit edilmiştir. On altıncı sayıda iç kapakta yer alan İranlı kadınlar hakkındaki fotoğraflar hariç görsellerin tamamının dosya konusu olmaksızın, içerikten ve yazılı metinlerden bağımsız olarak tercih edildiği

görülmüştür. Diğer taraftan felsefi ve fikrî içeriği yoğun olan bu derginin, kapaklarında kullanılan görsellerle derginin “süslenmesinin” amaçlandığını ifade etmek de yersiz olmayacaktır. Zira kadın, güzelliği, masumiyeti, cinsel çağrışımlarıyla metalaşmış, süs unsuru olarak sunulmuştur.

Derginin kapak tercihleri arasında sansürsüz ve çıplak kadın figürü kullanması ise diğer önemli bir bulgudur. Dönem şartları bakımından radikal bir duruş olarak değerlendirilebilecek bu görsel tercihleri, Baha Tevfik’in dergicilik anlayışında kadın kimliğinin, sathî, Batılılaşmış, cinsel çağrışımlarla bütünleşmiş, metalaşmış bir kadın tasavvuruna dayandığını göstermektedir. Dolayısıyla Doğu-Batı dikotomisinin açıkça tespit edildiği, medeniyet kabulünün koşulsuz biçimde Batı medeniyetiyle eşleştirildiği bir söylem, derginin kapak görsellerinde yer almıştır. Mevcut toplumsal kabul ve gerçekliğin bir temsili olmaktan uzak olan görsellerle Baha Tevfik kadın kimliğine dair tasavvurlarını dergicilik anlayışı aracılığıyla kamuoyuna sunmuştur.

Kaynakça

- Akgün, M. (1988). *Materyalizmin Türkiye'ye girişi ve ilk etkileri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Altındal, A. (1985). *Türkiye'de kadın*. Süreç Yayınları.
- Atabek, Ü. ve Atabek, G. Ş. (2007). *Medya metinlerini çözümlemek*. Siyasal Kitapevi.
- Bağcı, R. (1996). *Baha Tevfik'in hayatı, edebî ve felsefî eserleri üzerinde bir çalışma*. Kaynak Yayınları.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilimin ilkeleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları 7*. https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/berktay_std_7.pdf
- Caporal, B. (2000). *Kemalizm sonrasında Türk kadını III*. Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Çakır, S. (2016). *Osmanlı kadın hareketi* (5. Baskı). Metis Yayınları.
- Durmuş, B. T. (2021). II. Meşrutiyet akabinde batıcı aydınların kadın söylemi ve dayanakları. İçinde *Hanım Efendi: Tarihte İz Bırakan Kadınlar ve Toplumsal Aktör Olarak Kadın*. Beyan Yayınları.
- Koloğlu, O. (2010). *Osmanlı dönemi basınının içeriği*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet öncesinde Türk kadını (1839-1923)* (2. bs). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Mardin, Ş. (2008). *Jön Türklerin siyasi fikirleri: 1895-1908*. İletişim Yayınları.
- Meriç, C. (2013). *Bu ülke*. İletişim Yayınları.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. Say Yayınları.
- Seiler, R. M. (2006). *Semiology and semiotics*. <https://people.ucalgary.ca/~rseiler/semiolog.htm>
- Tunaya, T. Z. (1998). *Hürriyet'in ilanı: İkinci Meşrutiyet'in siyasi hayatına bakışlar*. Cumhuriyet Gazetesi Yayınları.
- Uçman, A. (1991). Baha Tevfik. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 4, s. 452-453). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1992). *Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi* (3. bs). Ülken Yayınları.

Son Notlar

¹ Bu bağlamda özellikle Abdullah Cevdet'in İctihad mecmuasında yer alan metinler dikkat çekicidir. Ancak Baha Tevfik'in dergicilik anlayışında din vurgununun daha silik ve görünmez olduğu ifade edilebilir.

² Baha Tevfik'in Yirminci Asırda Zekâ dergisi öncesinde yayınladığı Piyano dergisinde de bu meseleye vurgu yapılan haber ve metinlerin yer aldığı görülecektir. Derginin 3. nüshasında yer alan Baha Tevfik imzalı "Biraz Feminizm: İki Yüzlü Ahlak", yine 3. nüshada Hasan Hüsnü imzalı "Hasbihal" başlıklı metinlerde kadınların toplumsal tecriti meselesine dair ayrıntılar görülmektedir.

Women in Baha Tevfik Journalism: Is it Envisagement or Representation?

Büşra T. DURMUŞ

Extended Abstract

The political system change had happened at the beginning of the 20th century, in 1908, by declaring Second Constitution. The social change demands have also been added to the salvation cure of the State that was coming with the rescript of Tanzimat. Then, intellectuals of the period fiercely defended that political change alone was not enough and a social transformation should definitely take place. One of the most significant actors of that transformation was the woman and a change in the woman identity was considered the key to social transformation. Accordingly, the value that refers to the woman identity has gained importance more and more.

The Islamists who believe that the salvation of the State can be possible by holding onto Islamic values; the Westernists who defend that the civilization can be just possible by Westernization and the Turkists, who claim that it is only possible to determine the nation's identity by referring to its Turkish roots were the main movements of thought of the period. The solutions which were offered by each movement of thoughts to the problems have were quite different from each other from time to time. In this manner, the woman issue was one of the main points of separation.

The criticism of the Westernists about the woman's identity was concentrated on tradition and religion. They claimed that the women are in a state of regression, which affects the society directly, being in the grip of tradition and religion. Hence, they framed the emphasis on getting rid of that gripper within the solutions they offer.

The Press was the main field where the intellectuals had been discussing their thoughts. Especially in the free environment since the Second Constitution, newspapers and magazines have been used as a public opinion information tool. In this context, it is seen that the Westernist intellectuals have pursued intensive publishing activities. Thence, it will be possible to comprehend how the transformation of women's identity happened by focusing on those publications. More importantly, the influence, if any, of the ideas of Westernist intellectuals on women's transformation will be able to be determined.

Thus, the main topic of this study is the representation of women in journalism of Baha Tevfik, an important name in the Turkish press history and takes part among Westernism movement of thought. The main question of the study is whether the presented woman in the journalism of Baha Tevfik was a representation of the women who belonged to the Ottoman society or an envisagement of Westernist intellectuals. With an inference to be made from here, the main issue of the study is whether there is a construction purpose for women's identity.

Method

Two covers of each of the sixteen copies of Yirminci Asırda Zekâ that is an example of Baha Tevfik's journalism, have been chosen as samples for finding answers to questions of this study. Photos or pictures that include woman's visuals that used as the inner and outer covers of the magazines have been analyzed by the semiological approach. This study has focused on

denotation and connotations from twenty women visuals of thirty-two covers and has been completed using the semiological approach systematized by Roland Barthes.

Results and Discussion

Yirminci Asırda Zekâ that published as a thought magazine is remarkable regarding materialistic philosophy defense that led by Baha Tevfik among Ottoman intellectuals. There have been found philosophical, literary, critique, and news contents as well as contents about fashion and children in the magazine. Alongside those attributes, it has been confirmed that a large part of the covers of the magazine include woman visuals, namely twenty covers of thirty-two covers have woman representation. It has been detected that the inner covers have been chosen related to the file subject of issues except that including women visuals. Correlatively, it has been used file subject related visual at the cover of only the sixth issue that is about Iranian women.

It has been seen that the Ottoman women are represented only on the cover of the first issue. Additionally, it has been detected that this representation is presented of two kinds of Ottoman women. Modern two women have located the forefront and traditional women who wear black outerwear have located the backside of those modern ones. There have found any other Ottoman women representation except the one that is on the cover of the first issue. The rest of the visual cover included Western women who were shown in Western clothing. Also, some of those women's visuals have obviously sexual connotations. On the other hand, those findings confirm the information that claims Baha Tevfik as the first journalist to publish naked women visuals in Ottoman press history. Namely, Yirminci Asırda Zekâ magazine was the first publication mentioned. The sample of this study in which has detected the representation of woman sexuality has also visuals compatible with Orientalist judgment toward Eastern civilization. The discussions about women in the public sphere have also been persisted by that visual of covers.

Finally, after implementing a semiological analysis of the covers of Yirminci Asırda Zeka magazine, we can easily claim that there is hardly any identity representation of Muslim Ottoman Women in the periodical. From this viewpoint, it has been presented a civilized, beautiful woman who is represented by a sexual connotation, and those women visuals have exhibited a new women identity reconstruction for Ottoman society. We can easily make inferences that the civilization which was mentioned above was Western civilization identity that was based on a superficial identity reconstruction, and that was made even by using naked women visuals, which was a bold publishing attitude for the mentioned times of Ottoman press history.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/ Contribution of Authors

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütölmüştür.

The research was conducted by a single author.

*****

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

*****

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale iThenticate yazılımla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

*****

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiđi Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada “Yükseköđretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiđi Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed